

- Nöllert, A. & Nöllert, C. 1992. *Die Amphibien Europas. Bestimmung – Gefährdung – Schutz.* (p. 382) Franckh-Kosmos, Stuttgart.
- Perrins, C. 1987. *Collins New Generation Guide to the Birds of Britain and Europe.* Collins, London.
- Vernon, J. D. R. 1993. Magpies and milk bottles. *British Birds* 86:315.
- Vogrín, M. 1996. Birds of Vrbje pond in the Lower Savinja valley, and a look at its conservationist complexity. *Acrocephalus* 17:7–24. (Slovenian with English summary).
- Welty, J. C. 1982. *The Life of Birds.* New York.

Sammanfattning

Kråka tar vanlig padda som byte

Kråkor är kända för att vara väldigt flexibla, särskilt när det gäller födan. De är allätare även om det bara är under vintern som de konsumerar större mängder vegetabilier. Den 19 maj 1997 såg vi en kråka ta en padda i fiskodlingsdammen Vrbje i Nedre Savinjas dalgång nära staden Zalec i Slovenien. Dammen är lekplats för paddor och flera arter grodor. Kråkan stod på stranden och spanade efter byte. Plötsligt svepte den mot det grunda vattnet (4 cm) och tog ett byte. Från 50 m håll kunde vi från bilen i 7x50 kikare lätt identifiera bytet. Det var en ca 7 cm lång padda. Under fem minuters observation såg vi kråkan äta upp inälvorna och sedan flyga bort med resten av paddan i näbben. Vi förmodar att kråkan flög till boet där det bör ha varit ungar vid denna årstid. Fågellivet har studerats intensivt runt damman under mer än fyra år, men aldrig tidigare har vi sett en kråka ta en padda trots att vi ofta sett kråkor ta död fisk när dammen tömts på vatten. Det finns sparsamt med uppgifter om amfibier som kråkbyten och det som finns tycks gälla grodor och inte paddor. En uppgift finns dock om att en amerikansk kråka tagit en padda, en *Bufo boreas*. Eftersom både kråkor och paddor är vanliga över hela Europa borde det finnas observationer av predation om fenomenet var vanligt. Kråkorna skulle ju lätt lära sig att fånga och äta paddor om detta byte upptäcktes av någon kråka. Förklaringen torde vara att paddor har illasmakande eller giftiga ämnen i sina hudkörtlar. Potentiella predatorer lär sig snabbt att undvika paddor.

Milan Vogrin, Hotinjska c. 108, SI-2312 Orehova vas, Slovenia.

Nusa Vogrin, Vransko 121, SI-3305 Vransko, Slovenia.

Överlevnaden av skrattnåsar *Larus ridibundus* i Sverige

HANS RYTTMAN

Skrattnåsens *Larus ridibundus* snabba tillbakagång under 1980-talet har alla aktiva ornitologer observerat. Orsaken till tillbakagången har diskuterats i ett specialnummer av *Ornis Svecica* (nr 1-2, 1996). Bensch & Källander (1997) har sedan diskuterat vilken reproduktion skrattnåsar behöver för att upprätthålla oförändrade populationsnivåer i förhållande till olika överlevnadstal. Överlevnadstalen är beräknade utifrån ett antal utländska undersökningar.

Syftet med denna uppsats är att från ringmärkningsåterfynd beräkna svenska skrattnåsars överlevnad under olika årtionden. Från dessa beräknade överlevnadstal försöker jag undersöka om just överlevnaden har förändrats från 1920-talet, som är det tidigaste årtiondet från vilket material finns tillgängligt, och framåt.

För mina beräkningar har jag utgått från 2679 pullmärkta ungar som hittats döda. Jag har uteslutit fåglar där endast ring eller skelett har hittats eller där fynddatum är okänt eller osäkert.

Jag har alltså tagit bort de skjutna skrattnåsarna då jakten minskat betydligt sedan 1970- och början på 1980-talet. Då rapporterades ca 3% av de pullmärkta skrattnåsarna vara skjutna. Under 90-talet är antalet skjutna under 0,2%. Dessutom har de skjutna skrattnåsarna en lägre ålder (vilket alla fåglar jag beräknat överlevnaden på har) än de som hittats döda. Skillnaden är inte stor, 80 dagar, men den är signifikant ($t=2,04$ $df=3782$ $P=0,041$). Eftersom jakten numera får anses försumbar för skrattnåsens överlevnad, så är det andra orsaker som påverkar överlevnaden.

Jag har använt mig av North & Morgans (1979) metod för att beräkna överlevnaden. För hela materialet fann jag en överlevnad första året med 49,9% (SE=1%), det andra året med 68,5% (SE=1,3%) och de övriga åren med 74,5% (SE=1%). Överlevnadstalen stämmer väl överens med de utländska som Bensch & Källander (1997) använder i sina beräkningar (mellan 34-54% första året och 60-85% övriga år).

För att studera överlevnaden under olika årtionden inställer sig problem. Skrattnåsar kan leva i 25 år (Staab 1989). Inte ens alla skrattnåsar som ringmärktes som ungar 1974 kan med säkerhet anses

Tabell 1. Överlevnadstal för skrattnåsar under olika årtionden (överlevnad i % (SE%))

The survival of Black-headed Gull during different decades (survival in % (SE%))

Årtionde Decade	1:a året 1st year	2:a året 2nd year	3:e året och senare 3rd year and later
1920-tal	44,5%±6,0%	77,6%±6,3%	74,0%±6,5%
1930-tal	45,0%±2,7%	70,0%±3,6%	77,2%±2,5%
1940-tal	61,3%±5,1%	82,5%±4,3%	84,7%±2,9%
1950-tal	44,9%±3,2%	62,6%±4,7%	68,4%±4,2%
1960-tal	52,4%±2,0%	63,3%±4,3%	74,6%±2,1%
1970-tal	48,3%±3,8%	65,0%±5,3%	67,7%±4,4%
1980-tal	46,9%±7,7%	74,2%±9,2%	81,5%±5,8%
1990-tal	50,2%±6,8%	78,4%±5,5%	60,5%±3,3%

vara döda. Ett mindre antal kan alltså tänkas återfinnas bland ungar födda detta år och senare. Men tämligen få (ca 3%) överlever 10 år. Jag har därför jämfört varje årtionde med förutsättning att skrattnåsen inte överlever mer än tio år. Jag kan på så sätt också få en skattning på överlevnaden även under 1990-talet men naturligtvis med större osäkerhet. Resultaten av beräkningarna av överlevnadstalen visas i Tabell 1.

Resultaten visar som synes ingen uppenbar förändring mellan årtiondena. Skillnaderna är troligen oftast slumpmässiga och beror på de tämligen få som ringmärkts och sedan återfunnits döda. Av de ringmärkta skrattnåsarna under 1960-talet har 949 fåglar (35% av alla återfynd) återfunnits medan det av 1980-talets ringmärkta skrattnåsar endast 58 fåglar återfunnits döda. Tyvärr kan man inte av ringmärkningsprotokollen från 60-talet avgöra om pulli eller adulta har ringmärkts, men om drygt 70% av de ringmärkta var ungar, som på 1970-talet, skulle ca 17 000 ungar ha ringmärkts. På hela 80-talet ringmärktes endast 2000 pulli.

Eftersom nedgången för skrattnåspopulationen anses ha inletts på slutet av 70-talet skulle man kunna tro att den lägre adulta överlevnaden på 70-talet skulle ha haft något med nedgången att göra. Men detta motsägs av att samma adulta överlevnad också tycks ha funnits på 50-talet före den stora tillväxten av skrattnåskolonier. Det är dock en liten men signifikant skillnad mellan den adulta överlevnaden på 60- och 70-talen ($z=2,1$ $P=0,036$). Att 90-talet visar på så låg adult överlevnad beror på att många fåglar ännu inte hittats. Med all säkerhet kommer denna överlevnad att bli mer "normal" ju

längre tid som går och därför kan man inte använda den beräknade överlevnaden till några förutsägelser.

Om nu inte skrattnåsarnas överlevnad har drastiskt förändrats sedan 70-talet så att överlevnadstalen kan förklara nedgången i den svenska skrattnåspopulationen så måste en sämre reproduktion vara förklaringen. Räknar man med de av mig angivna överlevnadstalen (1:a året 49,9% , 2:a året 68,5% och övriga år 74,5%) så behövs en produktion av, med de formler som Henny et al. (1970) använder, 1,5 unge per par för att en oförändrad population skall upprätthållas. Bensch & Källander (1997) anser att få svenska skrattnåskolonier kommer upp till denna nivå. För låg reproduktion är alltså den troligaste orsaken till skrattnåsens nedgång. Är det även här, liksom för andra fågelarter, det förändrade jordbruket som kan vara orsaken?

Tack

Tack till personalen på Ringmärkningscentralen för tillmötesgåendet med återfyndsdata.

Referenser

- Bensch, S. & Källander, H. 1997. Överlevnad och produktion hos skrattnås *Larus ridibundus*. *Ornis Svecica* 7:37-39.
- Henny, C. J., Overton, W. S. & Wight, H. M. 1970. Determining parameters for populations by using structural models. *Journal of Wildlife Managements* 34:690-703.
- North, P. M. & Morgan, B. J. T. 1979. Modelling Heron survival using weather data. *Biometrics* 35:667-681.
- Staa, R. 1989. Åldersrekord för fåglar ringmärkta i Sverige - Aktuell lista 1989. *Vår Fågelvärld* 48:251-275.

Summary

Survival of Black-headed Gulls Larus ridibundus in Sweden

The survival of the Black-headed Gull in Sweden is estimated for different decades using ring recoveries (Table 1). Only birds ringed as pulli and found dead were used for the estimates, and birds shot and with unknown or uncertain recovery date were excluded. The survival estimates for all 2679 birds are for the first year 49.9% (SE=1%), the second year 68.5% (SE=1.3%) and the third and later years 74.5% (SE=1%). There are differences between the different decades but no recent and consistent trend that could explain the great population decline since the middle of 1970s. (The low figure for adult survival in the 1990s depends on the fact that many birds have not yet been recovered). Using the survival estimate for all birds, the population of Black-headed Gull in Sweden must produce 1.5 young per pair to remain unchanged. However, recent studies show that few colonies seem to be able to produce that number. Hence it is likely that low declining recruitment rather than increasing mortality is causing the population decline.

Hans Ryttman, Kantarellvägen 25, S-75645 Uppsala, Sweden

Några observationer av tofsmesens *Parus cristatus* övernattningsbeteende vintertid

STEFAN KARLSSON

För att kunna minimera energiförlusten under de långa vinternätterna är en bra övernattningsplats av stor betydelse för våra övervintrande fåglar. Av Nordeuropas mesarter övernattar åtminstone talg- och blåmesen regelbundet i holkar eller trädhåligheter medan barrskogens mesar, talltitan, svartmesen och tofsmesen påträffas mycket sällan på liknande övernattningsplatser (Hildén 1977, Cramp m.fl. 1993). Tofsmesens övernattningsbeteende är överlag dåligt känt och t.ex Cramp m.fl. (1993) ger inga uppgifter härom.

I denna notis beskriver jag några iakttagelser rörande tofsmesens vintertida övernattningsbeteende. Observationerna är gjorda under tre olika perioder (A, B och C, Tabell 1) på två olika lokaler, Pargas (60°17'N, 22°20'E, period B) samt Nummi-Pusula (60°26'N, 23°56'E, perioderna A och C) i sydvästra Finland. Väderleksförhållandena vid observationstillfällena varierade från lugnt molnfritt kyligt väder med snötäcke till milda molniga förhållanden med duggrejn eller snöfall (Tabell 1).

Period A

Under denna period övernattade en ensam tofsmes i en tät dunge av små granar (dungens storlek ca 10 x 15 m, trädens höjd 2–5 m). Dungen var omgiven av gammal barrskog förutom från öster där dungen erhöll vindskydd av en mindre bergsknall. Vid solnedgången uppvisade fågeln genomgående samma beteendemönster. Den närmade sig dungen högt uppe i de omgivande barrträden, vid samtliga tillfällen lockande med artens typiska lockläte. När fågeln hade nått kanten av dungen tystnade den och "föll" rakt ner i dungen. På morgonen var beteendet något av raka motsatsen, från dungen flög fågeln upp i någon av de omgivande furorna och lät här höra sitt lockläte. Fågeln stannade dock aldrig i dungen närhet utan flög direkt, ofta ljudligt lockande, varje morgon följande i stort sett samma rutt till ca 100 m från dungen.

Trots att det verkade uppenbart att fågeln övernattade i dungen lyckades jag endast en gång notera dess exakta övernattningsplats. I detta fall (på morgonen 25 december 1991, -10.4°C, ca 20 cm snö) kom mesen ut (ca 2 minuter efter soluppgången) från en snögrotta som hade bildats mellan två marknära snötyngda grangrenar (Figur 1). Den stannade ca 2 minuter på en av grenarna putsande sin fjäderskrud varefter den lämnade dungen enligt ovan beskrivna mönster. I håligheten noterades fågelspillning varför det var sannolikt att den hade tillbringat natten här. Ett försök att samma kväll undersöka ifall mesen skulle återkomma till samma övernattningsplats misslyckades. Fågeln anlände enligt beskrivet mönster till dungen men eventuellt p.g.a. min närvaro, noterades den inte söka sig till samma plats. Troligt var dock att den övernattade i dungen ty den lämnade denna följande morgon på samma sätt som tidigare.

Den sista iakttagelsen noterades i mitten av januari 1992. Vid följande besök på lokalen (3 och 4 februari 1992) observerades ingen tofsmes kring grandungen varken vid solnedgången eller följande soluppgång.